

მტკიცების ტვირთი ღირებულების შიდაკორპორაციული პასუხისმგებლობის დროს

*„წარმატების შანსები შეიძლება დადებითად შეფასდეს და
სარჩელი ემსახურებოდეს საწარმოს ინტერესებს.“¹*

შესავალი

იურიდიული პირის მონაწილეობა სამართლებრივ ურთიერთობათა ასპარეზზე განპირობებულია მისივე შესაძლებლობით არსებობდეს, როგორც სამართლის სუვერენული სუბიექტი, მიუხედავად მისი ფიქციური და აბსტრაქტული არსისა. საკუთარი ინტერაქციების, კორპორაციული მართვის უზრუნველსაყოფად, მმართველობითი უფლებამოსილებების დელეგირების გზით, საწარმოს დირექტორი საზოგადოებისთვის ხელმძღვანელ-წარმომადგენლობით უფლებამოსილებებს ახორციელებს. ამ უკანასკნელის არაჯეროვნად შესრულების შემთხვევაში, მეწარმე სუბიექტის პარტნიორები უფლებამოსილნი არიან ხელმძღვანელ პირთა მიმართ დევნის უფლებით² ისარგებლონ, რასაც თან ახლავს საპროცესოსამართლებრივი ღონისძიებების გატარება.

წინამდებარე ნაშრომის ფარგლებში საწარმოს დირექტორის პასუხისმგებლობასთან დაკავშირებული საკითხი განიხილება. ასევე, შეფასდება მტკიცების ტვირთის სპეციფიკა, მისი გადანაწილებისა და დაკისრების წესი. ამასთან, ნაშრომის მიზანია, გერმანული, ქართული და ამერიკული საკორპორაციო სამართლის მიხედვით მტკიცების ტვირთის სუბსტანციის განსაზღვრა და მისი სამართლებრივი ანალიზი.

შემოაღნიშნულიდან გამომდინარე, წინამდებარე ნაშრომის ქვაკუთხედს ორი ძირითადი თეზისი განაპირობებს: ა) დირექტორის ფიდუციალური

¹ ჭანტურია ლ., კორპორაციული მართვა და ხელმძღვანელთა პასუხისმგებლობა საკორპორაციო სამართალში, 2006, 413, ციტ.: გერმანიის ფედერალური უზენაესი სასამართლოს გადაწყვეტილება სამოქალაქო საქმეზე BGHZ 135, 244=NJW 1997, 1926.

² იქვე, 411.

მოვალეობების დარღვევის ვარაუდი, როგორც კორპორაციული დავის წარმოშობის წინაპირობა; ბ) ღირექტორის პასუხისმგებლობის შემთხვევაში მტკიცების ტვირთის შედარებით ჭრილში განხილვა გერმანული, ქართული და ამერიკული საკორპორაციო სამართლის მიხედვით.

1. ღირექტორის მიერ ფიდუციალური მოვალეობის დარღვევა

კორპორაციული მართვა ესაა მოძღვრება კეთილსინდისიერი, ერთგულე-ბაზე დაფუძნებული და ამავდროულად, ფასულობებზე ორიენტირებული საწარმოს მართვის შესახებ, რომელიც საზოგადოების ადმინისტრირების საფუძველზე ხორციელდება.³ მიუხედავად საწარმოს სამართლებრივი პიროვნულობისა, საჭიროა კონკრეტული პირის დანიშვნა, რომელზეც ხელმძღვანელობით-წარმომადგენლობითი უფლებამოსილება იქნება დელეგირებული, ეს კი იმითაა განპირობებული, რომ საწარმო მესამე პირებთან „პირადად“ ურთიერთობის შესაძლებლობას არის მოკლებული.⁴ კანონის ძალით მინიჭებული უფლება – მესამე პირებთან წარმომადგენლის საზოგადოება,⁵ სამეწარმეო საქმიანობის ხელმძღვანელობა, მაქსიმალური სარგებლობიანობის მოტანის მიზნით, მმართველობითი ფუნქციის გონივრულად განხორციელება, საზოგადოების ინტერესების დაცვით, პარტნიორთათვის დივიდენდის მიღების უზრუნველყოფა⁶ – ყოველივე ზემოთქმული მხოლოდ მცირე ჩამონათვალია იმ მოვალეობათა, რომელიც ღირექტორის კომპეტენციითაა რიცხვს განეკუთვნება. თანამედროვე საკორპორაციო სამართალში მფლობელობისა და ხელმძღვანელობის ერთმანეთისგან განსხვავება საკმაოდ აქტუალური საკითხი გახლავთ.⁷ ღირექტორი, როგორც კორპორა-

³ ლუთერი მ., სააქციო საზოგადოებისა და შეზღუდული პასუხისმგებლობის საზოგადოების მმართველო ორგანოების პასუხისმგებლობა, II გერმანულ-ქართული სიმპოზიუმი საკორპორაციო სამართალში, თბილისი, 2003, 13.

⁴ მაზარობლიშვილი გ., მეწარმე სუბიექტთა დოგამტურ-თეორიული გამიჯვნა კაპიტალურ საზოგადოებათა საწყისებზე, სამართლის ჟურნალი 2, 2011, 120.

⁵ ჭანტურია ლ., ნინიძე თ., მეწარმეთა შესახებ კანონის კომენტარი, მესამე გამოცემა, თბილისი, 2002, 118-120.

⁶ ლაზარაშვილი ლ., სასამსახურო ხელშეკრულება საწარმოს ღირექტორთან კრებულში: თანამედროვე საკორპორაციო სამართლის თეორიული და პრაქტიკული საკითხები, ნ. ელიზბარაშვილის რედაქტორობით, თბილისი, 2009, 330.

⁷ Berle A.D., Means C.G., The Modern Corporation and Private Property, US, 2009, 67.

ციული სუბიექტი და საწარმოს წარმომადგენლობითი უფლებამოსილებით აღჭურვილი პირი,⁸ საწარმოს მართვის პროცესს სახელშეკრულებო ვალდებულების საფუძველზე ახორციელებს,⁹ ეს კი საზოგადოების მფლობელობას ავტომატურად გამოორიცხავს. ამიტომ, მეწარმე სუბიექტი არავის საკუთრებაში მოიაზრება. ეს არის პირი, რომელიც არა „დაქირავებული მუშაკის“ სტატუსის მატარებელი,¹⁰ არამედ აღმსრულებელი ორგანოს წარმომადგენელია, რომლის დანიშვნის ბაზისს სასამსახურო ხელშეკრულება – „კორპორაციულსამართლებრივი აქტი“ წარმოადგენს.¹¹ ღირექტორი საზოგადოების ინტერესების წარმომადგენელი გახლავთ და არა საზოგადოების პარტნიორებისა.¹² კორპორაციული პასუხისმგებლობის ინსტიტუტის დაცვის ობიექტს საზოგადოება და არა მისი პარტნიორი წარმოადგენს.¹³

1.1. ფიდეუციალურ მოვალეობათა სამართლებრივი ფუნქცია

სანამ უშუალოდ ფიდეუციალურ დარღვევათა სამართლებრივი შედეგები განიხილება, მიზანშეწონილია, ჯერ თავად ამგვარი მოვალეობების ფუნქციათა არსისა და მნიშვნელობის ზოგადი დახასიათება.

⁸ თუმცა, აღსანიშნავია, რომ ღირექტორის უფლებამოსილების ლავირების დი-აპაზონი წესდებით განისაზღვრება, რაც განაპირობებს იმას, რომ ამ უკანასკნელს შესაძლებელია, მიენიჭოს ხელმძღვანელობითი უფლებამოსილება წარმომადგენლობითი უფლების გარეშე ან თუნდაც შეზღუდული წარმომადგენლობით გარე ურთიერთობაში.

⁹ ლაზარაშვილი ლ., სასამსახურო ხელშეკრულება საწარმოს ღირექტორთან, თანამედროვე საკორპორაციო სამართლის თეორიული და პრაქტიკული საკითხები, ნ. ელიზბარაშვილის რედაქტორობით, თბილისი, 2009, 330.

¹⁰ მიგრიაული რ., შეზღუდული პასუხისმგებლობის საზოგადოებისა და ღირექტორის შორის სამართლებრივი ურთიერთობის წარმოშობა და დასრულება (შედეგებითი ანალიზი გერმანულ სამართალთან), ჟურნალი „ნოტარიატი სანოტარო და კერძო სამართლის მიმოხილვა, პრაქტიკა“ №1, 2003, 30-40.

¹¹ იქვე, 30- 40.

¹² ჭანტურია ლ., სააქციო საზოგადოების ღირექტორის კეთილსინდისიერი ხელმძღვანელობის ვალდებულება ქართულ სამართალში, II გერმანულ-ქართული სიმპოზიუმი საკორპორაციო სამართალში, თბილისი, 2003, 335.

¹³ ჭანტურია ლ., კორპორაციული მართვა და ხელმძღვანელთა პასუხისმგებლობა საკორპორაციო სამართალში, თბილისი, 2006, 67.

„საზოგადოების საქმეებს უნდა გაუძღვნენ კეთილსინდისიერად, კერძოდ, ზრუნავდნენ ისე, როგორც ზრუნავს ანალოგიურ თანამდებობაზე და ანალოგიურ პირობებში მყოფი ჩვეულებრივი, საღად მოაზროვნე პირი,“¹⁴ საზოგადოების საუკეთესო ინტერესების დაცვით ოპერირება, საწარმოს ჯერონად და გულმოდგინედ გაძღოლა – ყოველივე ეს იმ მოვალეობათა ნუსხაშია უნიფიცირებული, რომელთა შესრულებაც დირექტორთათვის სავალდებულო ხასიათს იძენს. კორპორაციულ მართვაში ეს პირი არ არის უბრალოდ „ორნამენტი“, არამედ მთლიანი სისტემის „აუცილებელი კომპონენტი“ გახლავთ; მიუხედავად საწარმოს სიდიდისა, დირექტორის პასუხისმგებლობის არეალი კორპორაციის საქმეთა მართვას, მოვალეობათა თუ ვალდებულებათა დაცვას მოიცავს.¹⁵ მაშასადამე, საწარმოს ხელმძღვანელთა მოქმედების დიაპაზონი სამართლებრივ ჩარჩოშია მოქცეული და გარკვეულ შეზღუდვებს ექვემდებარება¹⁶. ამერიკული საკორპორაციო სამართალი მოვალეობათა ორ ძირითად ჯგუფს განასხვავებს – გულმოდგინებისა („Duty of Care” - გულმოდგინე ხელმძღვანელის მოვალეობა, სადაც, ასევე, კეთილსინდისიერების მოვალეობაც, როგორც სამართლის ფუნდამენტური პრინციპი, იგულისხმება) და ერთგულების მოვალეობებს („Duty of Loyalty” – რომელიც საზოგადოებისა და ხელმძღვანელს შორის არსებული ინტერესთა კონფლიქტის ეტაპზე, გაერთიანებას ანიჭებს უპირატესობას) მსგავსად გერმანული საკორპორაციო (საზოგადოებათა) სამართლისა,¹⁷ თუმცა ამ უკანასკნელს დუმილის მოვალეობის სახით კიდევ ერთი მოვალეობა ახლავს თან.¹⁸ ქართულ რეალობაში „მეწარმეთა შესახებ“ კანონი

¹⁴ „მეწარმეთა შესახებ“ საქართველოს კანონის მე-9 მუხლის მე-6 პუნქტი.

¹⁵ Hurst R.T., Gregory A.W., Cases And Materials on Corporations, Ohio, 1994, 416.

¹⁶ Hurst R. T., Gregory A. W., Cases And Materials on Corporations, Ohio, 1994, 430. ასევე: Marciano v. Nakash 535 A 2d. 400 (Del. 1987).

¹⁷ მაისურაძე დ., „სამეწარმეო განსჯის წესის“ განმარტებისთვის, სამართლის ჟურნალი 1-2, 2010, 116. ვრცლად იხ.: მაისურაძე დ., სამეწარმეო განსჯის წესი საკორპორაციო სამართალში (ამერიკის შეერთებული შტატებისა და საქართველოსმაგალითზე), საკორპორაციო სამართლის კრებული I, ი. ბურდულის რედაქტორობით, თბილისი, 2011, 109 და შემდგომი.

¹⁸ ჭანტურია ლ., კორპორაციული მართვა და ხელმძღვანელთა პასუხისმგებლობა საკორპორაციო სამართალში, თბილისი, 2006, 199-201. „მეწარმეთა შესახებ“ საქართველოს კანონის მე-9 მუხლის მე-6 პუნქტის მესამე აბზაცი; ერთ-ერთი

ზემოხსენებულ მოვალეობათა, მაინცდამაინც, მკვეთრ დიფერენციაციას არ გვთავაზობს, რადგან გულმოდგინებისა და ერთგულების მოვალეობები ერთ მუხლშია თავმოყრილი,¹⁹ ხოლო დაკისრებულ ამოცანათა გულმოდგინედ შესრულების შესახებ აღნიშვნა მხოლოდ ერთხელ არის გაკეთებული²⁰, ისიც კანონის კერძო ნაწილში. ფიდეუციალურ ვალდებულებათა არსებობა საზოგადოების ინტერესთა პრიმატზე მეტყველებს.²¹ დირექტორი მეწარმე სუბიექტების ინტერესების დაცვას ემსახურება, საზოგადოების წინაშე ვალდებულებათა კონტურებიც სწორედ აქ ფორმირდება. აქედან გამომდინარე, ფიდეუციალურ მოვალეობათა დარღვევა არა აქციონერთა, არამედ საზოგადოების წინაშე დირექტორის პასუხისმგებლობის საკითხის წამოჭრას იწვევს.²² მართალია, პარტნიორის უფლებამოსილებაში შედის დირექტორის წინააღმდეგ სარჩელის შეტანის შესაძლებლობა, თუმცა ეს აიხსნება მარტივი მიზეზით - პარტნიორი საზოგადოების სასარგებლოდ მოქმედებს.²³ დერივატიული სარჩელიც განმარტებას სწორედ აქ პოუ-

შემადგენელი ნაწილია ერთგულების მოვალეობისა, თუმცა ამგვარი გამოყოფა მისი ეფექტური დაცვის გარანტიად გვევლინება.

¹⁹ „მეწარმეთა შესახებ“ საქართველოს კანონის მე-9 მუხლის მე-6 პუნქტი. როგორც მე-17 სქოლიოში აღვნიშნეთ, გულმოდგინების მოვალეობის მომწესრიგებელ მუხლში (იგულისხმება მე-9 მუხლის მე-6 პუნქტი) გაწვევრიანებულია ერთგულების მოვალეობის ნაირსახეობაც - დუმილის მოვალეობა.

²⁰ „მეწარმეთა შესახებ“ საქართველოს კანონის 54-ე მუხლის მე-4 პუნქტი.

²¹ Cahn A., Donald C.D., *Comparative Company Law*, NY, 2010, 332.

²² Pettet B., *Company Law* 2nd ed., US, 2005, 160. თუმცა დელავერის უზენაესმა სასამართლომ ერთ-ერთ გადაწყვეტილებაში ფიდეუციალურ ვალდებულებათა არსებობა მინორიტარ აქციონერთა უფლებების დაცვის უზრუნველყოფას დაუკავშირა, *Paramount Communications Inc., v. QVC Network Inc.*, დელავერის უზენაესი სასამართლოს 1993 წლის 4 თებერვლის გადაწყვეტილება, 637 A.2d 828. 637 A.2d.

²³ ჭანტურია ლ., კორპორაციული მართვა და ხელმძღვანელთა პასუხისმგებლობა საკორპორაციო სამართალში, თბილისი, 2006, 67. პარტნიორი მოქმედებს საკუთარი სახელით, თუმცა საზოგადოების სასარგებლოდ, რომლის სამართლებრივ საფუძველს „მეწარმეთა შესახებ“ საქართველოს კანონის 53-ე მუხლის მე-5 პუნქტი წარმოადგენს. კანონის ზოგადი ნაწილის მუხლშიც, კერძოდ, მე-9 (პრიმა) მუხლის მე-6 პუნქტის „ბ“ ქვეპუნქტში, იგივე შინაარსის ამოკითხვაა შენაძლებელი.

ლობს, რომელიც, ისევ და ისევ, კორპორაციის ინტერესებს ემსახურება; მაგრამ მტკიცების ტვირთი კი მოსარჩელებზეა.²⁴

ზემოაღნიშნულიდან გამომდინარე, ამგვარი მოვალეობების დაწესებით მოზანი – მეწარმე სუბიექტთა ინტერესთა დაცვის გარანტიის შექმნა და კორპორაციული მართვის წარმატებით განხორციელება – მეტ სიცხადეს იძენს, რაც, თავის მხრივ, საწარმოს რენტაბელობისა და სტაბილურობის შენარჩუნებას განაპირობებს და აქტივების მოზიდვის მასშტაბებს პერმანენტულად გაზრდის.

1.2. პასუხისმგებლობის საკითხის განსაზღვრა

კორპორაციის შიდამმართველობითი ფუნქციის განხორციელებისას, შესაძლებელია, მენეჯერის მხრიდან, პირადი მოვების მიზნით, კომპანიის აქტივებზე წვდომის ბოროტად გამოყენებას ჰქონდეს ადგილი,²⁵ თუმცა ამის აღკვეთა მისივე პასუხისმგებლობის მეშვეობით მიიღწევა. ღირექტორის პასუხისმგებლობის დასადგენად, სავალდებულოა, რომ პირი რეალურად ასრულებდეს ხელმძღვანელობით ფუნქციას.²⁶ საქმე მმართველი ორგანოს მიერ ვალდებულების დარღვევას უნდა ეხებოდეს, დარღვევის მიზეზს კი მმართველი ორგანოს ბრალეულობა უნდა წარმოადგენდეს, ანუ სახეზე უნდა იყოს განზრახვა ან გაუფრთხილებლობა.²⁷ მმართველი ორგანოს წევრი საზოგადოების წინაშე პასუხისმგებლობის მქონე პირი განლაკო²⁸ შესაბამისად, ამ შემთხვევაში, ინტერესს ღირექტორთა მხოლოდ შიდაკორპორაციული პასუხისმგებლობის საკითხი იწვევს.

ქართული კანონმდებლობის მიხედვით, დაკისრებულ ვალდებულებათა შეუსრულებლობის გამო, ხელმძღვანელები სოლიდარულად აგებენ პასუხს,

²⁴ ჯუღელი გ., კაპიტალის დაცვა სააქციო საზოგადოებაში, თბილისი, 2010, 175.

²⁵ ქოქრაშვილი ქ., სამეწარმეო სამართალი, თბილისი, 2005, 103-113.

²⁶ იქვე, 103-113.

²⁷ ლუთერი მ., სააქციო საზოგადოებისა და შეზღუდული პასუხისმგებლობის საზოგადოების მმართველო ორგანოების პასუხისმგებლობა, II გერმანულ-ქართული სიმპოზიუმი საკორპორაციო სამართალში, თბილისი, 2003, 28.

²⁸ შტაინი უ., მმართველი ორგანოების წევრთა გარე პასუხისმგებლობა (პასუხისმგებლობა მესამე პირთა მიმართ), წიგნში: II გერმანულ-ქართული სიმპოზიუმი საკორპორაციო სამართალში, თბილისი, 2003, 79.

თუმცა, უპირველესად, გარკვეული სახის წინაპირობები უნდა იყოს დაცული. დირექტორის პასუხისმგებლობაზე მსჯელობისას გვერდს ვერ ავუვლოთ “Business Judgment Rule”-ს, რომელსაც დირექტორის პასუხისმგებლობის დროს დამცავი მექანიზმის ფუნქცია აკისრია. იმისთვის, რომ საზოგადოების ხელმძღვანელმა “Business Judgment Rule”-ზე დაამყაროს იმედები, მან ყველა ხელმისაწვდომი ინფორმაცია, რომელიც გადაწყვეტილების მიღებაში მნიშვნელოვან როლს თამაშობს, უნდა შეისწავლოს.²⁹ იგულისხმება, რომ დირექტორი მოქმედებდა კეთილსინდისიერად, ისე, როგორც ანალოგიურ თანამდებობაზე და იმავე პირობებში მყოფი სხვა პირი, ეს კი, რა თქმა უნდა, დაუინტერესებლობას, პირადი ინტერესების უგულებელყოფას გულისხმობს. ზოგადად კი, ეს საკითხი გადაწყვეტილების მიღების პროცესში უამრავი კრიტერიუმის დაცვას მოიცავს.³⁰ სწორედ აქ პოულობს განმარტებას წინდახედულობის ვალდებულების ცნებაც. თუ დირექტორი სამეწარმეო გადაწყვეტილების მიღების დროს, არსებული ინფორმაციის საფუძველზე ვარაუდობდა, რომ მოქმედებდა საწარმოს საკეთილდღეოდ, საზოგადოებისთვის მიყენებული ზიანის გამო იგი პასუხს არ აგებს. ამდენად, “Business Judgment Rule”-ის, როგორც დირექტორის პასუხისმგებლობის დამცავი მექანიზმის, „გამოთიშვას“ და მოსარჩელის მხრიდან დირექტორის მიერ დარღვევის დადგენას, სასამართლო განხილვის ახალ ეტაპზე გადასვლა მოჰყვება, სადაც განსხვავებით წინა სტადიისაგან, დირექტორებს მტკიცების ტვირთი აკისრიათ.³¹ ეს კი „კორექტულობის ტესტის“³² – ე.წ. “Entire Fairness Test”³³ -ის თავისებურებაში გამოიხატება. ტესტი დირექტორის გადაწყვეტილების შემოწმებას ორი ძირი-

²⁹ ჯუღელი გ., კაპიტალის დაცვა სააქციო საზოგადოებაში, თბილისი, 2010, 113-115.

³⁰ მაისურაძე დ., „სამეწარმეო განსჯის წესის“ განმარტებისთვის, სამართლის ჟურნალი 1-2, 2010, 118.

³¹ იქვე, 123.

³² ჭანტურია ლ., კორპორაციული მართვა და ხელმძღვანელთა პასუხისმგებლობა საკორპორაციო სამართალში, თბილისი, 2006, 236.

³³ ამასთან დაკავშირებით იხილეთ შემდეგი მისამართი:

<http://www.stewartlaw.pro/site_files/documents/Delaware Update Volume 11 Issue 1.pdf> [30.06.2012].

თადი ასპექტით ითვალისწინებს³⁴, რომელთა გადალახვის შემთხვევაში ჩაითვლება, რომ არსებული გადაწყვეტილება მართლზომიერების სტანდარტებს აკმაყოფილებს.³⁵

2. მტკიცების ტვირთი - საზოგადოების თუ დირექტორის ვალდებულება?

საქართველოს სამოქალაქო საპროცესო კანონმდებლობა მხარეთა შეჯიბრებითობის პრინციპზეა აგებული, რაც ყოველი მხარის მიერ საკუთარი ინტერესების დასაცავად შესაბამისი მტკიცებულებების წარდგენას ითვალისწინებს.

ლოგიკური იქნება, დირექტორის მიერ დარღვევის შესახებ საზოგადოებას დაეკისროს მტკიცების ტვირთი, თუმცა ეს უკანასკნელი დირექტორის ვალდებულებას წარმოადგენს. საინტერესო სწორედ ისაა, რომ სამოქალაქო პროცესში კორპორაციულსამართლებრივი დავები სპეციფიკური ასპექტებით წარმოდგება, რაც ნაწილობრივ მტკიცების ტვირთის თავისებურებაშიც აისახება. სამეწარმეო დავებში ქმედებასა და დამდგარ ზიანს შორის მიზეზობრივი კავშირის არსებობას საზოგადოება ამტკიცებს, ხოლო ბრალისა და მოვალეობის დარღვევის არარსებობას – მმართველ ორგანოთა წევრები³⁶, მაგრამ არსებობს მტკიცების ტვირთის შებრუნებული მექანიზმიც.³⁷ შემდეგი ქვეთავები დირექტორის პასუხისმგებლობის ეტაპზე ქართული, გერმანული და ამერიკული საკორპორაციო სამართლით გათვალისწინებული მტკიცების ტვირთის ურთიერთგამიჯვნას დაეთმობა.

³⁴ საუბარია შემდეგ ორ კომპონენტზე, ძირითად, მოთხოვნათა დაცვაზე: იურიდიული თვალსაზრისით ე.წ. “Fair Dealing” და ეკონომიკური გაგებით – “Fair Price”. იხ. შემდეგ ინტერნეტ მისამართზე:

<<http://courts.delaware.gov/opinions/download.aspx?ID=149210>> [30.06.2012]. In Re John Q. Hammons Hotels Inc. Shareholder Litigation C.A. No. 758-CC, Del. Ch. January 14, 2011.

³⁵ მაისურაძე დ., „სამეწარმეო განსჯის წესის“ განმარტებისთვის, სამართლის ჟურნალი 1-2, 2010, 124.

³⁶ ჭანტურია ლ., კორპორაციული მართვა და ხელმძღვანელთა პასუხისმგებლობა საკორპორაციო სამართალში, თბილისი, 2006, 459.

³⁷ <<http://www.utrechtlawreview.org/index.php/ulr/article/viewFile/112/112>> [30.06.2012].

2.1. გერმანული და ქართული საკორპორაციო სამართლის მიხედვით

ვინაიდან ქართული საკორპორაციო სამართალი, გერმანულ სამართალთან მჭიდროდაა დაკავშირებული³⁸, ამ ორი სისტემით მოწესრიგებული მტკიცების ტვირთი ერთ ჭრილში განიხილება.

სამეწარმეო გადაწყვეტილებასთან დაკავშირებით მტკიცების ტვირთი შემდეგნაირად ნაწილდება: საზოგადოებამ გარემოების საეჭვო ქმედება და ზარალის არსებობა ნათლად უნდა წარმოადგინოს და დაამტკიცოს³⁹ მაშინ, როდესაც ხელმძღვანელები გადაწყვეტილების მიღების დროს, თავიანთ კეთილსინდისიერებას, დამოუკიდებლობასა და მიუკერძოებლობას ადასტურებენ.⁴⁰ დირექტორს ეძლევა უფლება საკუთარი თავის დაცვისთვის წარადგინოს შესაბამისი მტკიცებულებები, დოკუმენტაცია, საზოგადოება კი, ხელმძღვანელის ქმედებასა და შედეგს შორის მიზეზობრივი კავშირის დამტკიცებით, ზიანის ფაქტს განამტკიცებს, თუმცა სწორედ, აქ იწვევს ინტერესს მტკიცების ტვირთის შებრუნებული პრინციპი⁴¹, რომელიც გერმანულ სამართალში მეტად ჩვეულ მოვლენად აღიქმება. კერძოდ, ბრალთან დაკავშირებით მტკიცების ტვირთი გამგეობის ან სამეთვალყურეო საბჭოს წევრებს ეკისრებათ; ბრალეულობის მტკიცების ტვირთი დამრღვევ პირებზე გადადის⁴², რომელთაც კანონისა და წესდების დარღვევის არარსებობა

³⁸ თუმცა ბოლო პერიოდში განხორციელებული ცვლილებები, მეტ-ნაკლებად აახლოვებს გერმანულ და ქართულ საკორპორაციო სამართალს ერთმანეთთან მხედველობაშია 2008 წლის 14 მარტს განხორციელებული ცვლილებები „მეწარმეთა შესახებ“ საქართველოს კანონში.

³⁹ ლუთერი მ., სააქციო საზოგადოებისა და შეზღუდული პასუხისმგებლობის საზოგადოების მმართველო ორგანოების პასუხისმგებლობა, II გერმანულ-ქართული სიმპოზიუმი საკორპორაციო სამართალში 2003, 31.

⁴⁰ ჯუღელი გ., კაპიტალის დაცვა სააქციო საზოგადოებაში, თბილისი, 2010, 113-260.

⁴¹ გერმანულად “Umkehrung der Beweislast”; იხ.: ჭანტურია ლ., კორპორაციული მართვა და ხელმძღვანელთა პასუხისმგებლობა საკორპორაციო სამართალში, თბილისი, 2006, 457. მართალია, ეს პრინციპი, ძირითადად, გერმანული სამართლისთვის არის მახასიათებელი, აშშ-ის სამართალშიც ცნობილია შემდეგი სახელწოდებით: “Reversal of the burden of proof”.

⁴² ჭანტურია ლ., სააქციო საზოგადოების დირექტორის კეთილსინდისიერი ხელმძღვანელობის ვალდებულება ქართულ სამართალში, II გერმანულ-ქართული სიმპოზიუმი საკორპორაციო სამართალში, თბილისი, 2003, 335.

უნდა დაამტკიცონ.⁴³ დირექტორმა უნდა დაამტკიცოს, რომ მოქმედება გულისხმირებითა და კეთილსინდისიერებით.⁴⁴

დირექტორს, როგორც კორპორაციული მართვის აღმსრულებელ ორგანს, ხელი არაერთ სავალდებულო დოკუმენტზე მიუწვდება, რაც შებრუნებული მტკიცების ტვირთის პრინციპის გამამართლებელ და საკმაოდ ძლიერ არგუმენტს წარმოადგენს.⁴⁵ პარტნიორთა მხრიდან მათი წარდგენა სირთულეებთანაა დაკავშირებული.⁴⁶ ამ უკანასკნელის ე.წ. კონტრარგუმენტი კი შემდგენარია: საზოგადოების წევრისთვის მინიჭებული „მონაწილეობისამართლებრივი“⁴⁷ და „კორპორაციულსამართლებრივი“⁴⁸ უფლებიდან გამომდინარე, რომელიც როგორც ქონებრივ, ისევე არაქონებრივ უფლებასაც გულისხმობს, საჭირო ინფორმაციაზე პარტნიორის წვდომას უზრუნველყოფს⁴⁹. აქციონერთა „თანაბარი მოპყრობის“ პრინციპის, რომელიც კანონის წინაშე თანასწორობის აზრის მატარებელია⁵⁰, საფუძველზე საზოგადოების პარტნიორთათვის ინფორმაციის ტრანსპარენტულობაა გარანტირებული⁵¹. ინფორმაციის მიღების უფლება⁵² საზოგა-

⁴³ შენგელია ე., სააქციო საზოგადოების პასუხისმგებლობა მისი წარმომადგენლების ქმედებებისთვის, II გერმანულ-ქართული სიმპოზიუმი საკორპორაციო სამართალში, თბილისი, 2003, 61.

⁴⁴ ჭანტურია ლ., ნინიძე თ., მეწარმეთა შესახებ კანონის კომენტარი მეორე გამოცემა, თბილისი, 2003, 118-120.

⁴⁵ ჭანტურია ლ., კორპორაციული მართვა და ხელმძღვანელთა პასუხისმგებლობა საკორპორაციო სამართალში, თბილისი, 2006, 459.

⁴⁶ იქვე, 456-460.

⁴⁷ იგულისხმება წევრობის უფლება; ბურდული ი., შენატანის განუზოროციელებლობის სამართლებრივი შედეგი: უტოპიური შეხედულება სს-იდან პარტნიორის გარიცხვის შესახებ, სამართლის ჟურნალი № 1-2, 2010; 20.

⁴⁸ იქვე, 25.

⁴⁹ საუბარია თანამმართველობით უფლებაზე; ამას უზრუნველყოფს „მეწარმეთა შესახებ“ საქართველოს კანონის მე-3 მუხლის მე-10 პუნქტი, ასევე, 24-ე მუხლი, 46-ე მუხლის მე-3 და მე-4 პუნქტები, 53-ე მუხლის მე-3 პუნქტი.

⁵⁰ ბურდული ი., სააქციო სამართლის საფუძვლები I ტომი, თბილისი, 2010, 330.

⁵¹ ამას, ასევე, მიესადაგება UPA (Uniform Partnership Act, 1914) § 18- §20: “All partners have equal rights in the management and conduct of the partnership business”.

⁵² გამომდინარე წილსა თუ აქციაში გამტკიცებული არაქონებრივი უფლების შინაარსიდან მმართველობითი უფლებით არის უზრუნველყოფილი, ბურდული ი., ქონებრივი ურთიერთობა სააქციო საზოგადოებაში, თბილისი, 2008, 177.

დოების პარტნიორის ინდივიდუალური უფლებების კატეგორიაში მოიაზრება, ფუნდამენტური, დეკლარირებული ხასიათის უფლებათა რიცხვში არის უნიფიცირებული⁵³. დირექტორის მხრიდან ინფორმაციის გაცემაზე უარი საზოგადოების ინტერესების დაცვით უნდა განიმარტებოდეს. მოკლედ, საზოგადოების მხრიდან საჭირო ინფორმაციის მოპოვება და მათი პროცესზე წარდგენა პრობლემას არ უნდა წარმოადგენდეს. მტკიცების ტვირთის შებრუნების პრინციპი მხოლოდ ბრალთან დაკავშირებით გამოიყენება, მოვალეობათა დარღვევის მტკიცება უშუალოდ საზოგადოების მხარეს დგას.⁵⁴

ქართულ კანონმდებლობაში დირექტორთა მიერ საკუთარი თავის დაცვა უცნობი არ არის.⁵⁵ საქართველოს უზენაესმა სასამართლომ დირექტორის მიერ კეთილსინდისიერების დაუსაბუთებლობის შესახებ ერთ-ერთ გადაწყვეტილებაში აღნიშნა: „სამოქალაქო საპროცესო კანონმდებლობა აგებულია რა მხარეთა შეჯიბრებითობის პრინციპზე, მხარეებს უფლებებთან ერთად აკისრებს საკუთარი ინტერესების განხორციელებისთვის აუცილებელ საპროცესო მოვალეობებს, რისი შეუსრულებლობაც მხარისათვის არახელსაყრელ შედეგს იწვევს“, ⁵⁶ თუმცა დირექტორის მიერ გადაწყვეტილების არსებით შემოწმებამდე, ⁵⁷ “Business Judgment Rule”-ის გაბათილება სწორედ საზოგადოების მხარეს დგას, შემდგომ კი უკვე დირექტორებს მოუწევთ მათ მიერ მიღებული გადაწყვეტილების სისწორის მტკიცება.⁵⁸

შუალედური დასკვნის სახით, შესაძლებელია, ითქვას, რომ საზოგადოების, როგორც მოსარჩელის, ვალდებულებას დირექტორის ბრალეულობის მტკიცება წარმოადგენს, თუმცა, რიგ შემთხვევებში, როგორც აღინიშნა, პირიქითაც ხდება.

⁵³ ბურდული ი., სააქციო სამართლის საფუძვლები I ტომი, თბილისი, 2010, 364.

⁵⁴ ჭანტურია ლ., კორპორაციული მართვა და ხელმძღვანელთა პასუხისმგებლობა საკორპორაციო სამართალში, თბილისი, 2006, 459-460.

⁵⁵ ჭანტურია ლ., ნინიძე თ., მეწარმეთა შესახებ კანონის კომენტარი მეორე გამოცემა, თბილისი, 2003, 125.

⁵⁶ საქართველოს უზენაესი სასამართლო, საქმე ას-899-1185-09, 26 მარტი 2010 წელი, ხელმისაწვდომია შემდეგ მისამართზე: <http://prg.supremecourt.ge/DetailViewCivil.aspx> [30.06.2012].

⁵⁷ რაც გამოიხატება “Entire Fairness Test”-ის კონცეფციითა და არსით.

⁵⁸ მაისურაძე დ., „სამეწარმეო განხილვის წესის“ განმარტებისთვის, სამართლის ჟურნალი 1-2, 2010, 126.

2.2. ამერიკული საკორპორაციო სამართლის მიხედვით

მტკიცების ტვირთის გადანაწილება ამერიკულ საკორპორაციო სამართალში დიდ პრობლემას არ წარმოადგენს. ამერიკული საპროცესო კანონმდებლობა გერმანული სამართლის შებრუნებული მტკიცების ტვირთის იდეას არ იზიარებს. ეს კი იმას ნიშნავს, რომ საზოგადოება ღირექტორის არაკეთილსინდისიერ ქმედებასა თუ გადაწყვეტილებას თავად ამტკიცებს.⁵⁹ ამერიკულ ვარინტში უფრო მარტივადაა საქმე, რამდენადაც საზოგადოების მიერ “Business Judgment Rules”-ის სტადიების დარღვევის დამტკიცებით, მტკიცების ტვირთი ავტომატურად ღირექტორზე გადაინაცვლებს.⁶⁰ ფაქტობრივი მასალის რელევანტურობის დადგენა კი, ჩვეულებრივ, ამერიკული საპროცესო სამართლის მიხედვით ხდება, რომელსაც “Pre Trial Discovery” ეწოდება და რომელიც, პრაქტიკულად, მხარეების მიერ წარიმართება, სამართლო კი მხოლოდ გამონაკლის შემთხვევებში ერევა.⁶¹

მტკიცებითი სამართალი აშშ-ში სამართლის დამოუკიდებელ დარგს წარმოადგენს, რომლის ფორმირება ტრადიციული საერთო სამართლის ფარგლებში მიმდინარეობდა. შესაბამისად, მტკიცებითი სამართლის თეორია ნამდვილად გამოყენებით ხასიათს ატარებს, რამდენადაც იგი მტკიცებულებების შესახებ წესების შემუშავებისაკენ არის მიმართული.⁶² ამერიკულ სამართალში მოქმედი შეჯიბრებითობის პრინციპის თანახმად, მხარეებს ეძლევათ იმის შესაძლებლობა, ერთმანეთის შესახებ ინფორმაცია

⁵⁹ “A shareholder seeking to challenge the board’s decision needs to show that it acted in bad faith, or failed to take minimum steps necessary to inform itself of the decision ... a shareholder may show that the board was self-interested. Self-interest on the part of board will turn the burden of proof in challenger’s favor and force the board to establish that the decision was within its regular business judgment.” Pavelich j., Shareholder’s Judgment Rule: Delaware’s Permissive Response to corporate, The Journal of Corporation Law, Fall 2005, 261. ხელმისაწვდომია შემდეგ მისამართზე:

<<http://blogs.law.uiowa.edu/jcl/wp-content/uploads/2012/01/9-PAVELICH-FINAL.pdf>> [30.06.2012].

⁶⁰ ჯანტურია ლ., კორპორაციული მართვა და ხელმძღვანელთა პასუხისმგებლობა საკორპორაციო სამართალში, თბილისი, 2006, 459-460.

⁶¹ იქვე, 460.

⁶² გაგუა ი., მტკიცების ტვირთის თავისებურება საერთო სამართალში - დიდი ბრიტანეთისა და ამერიკის შეერთებული შტატების სამართლის მიხედვით, მართლმსაჯულება და კანონი 4(27), 25.

მოიპოვონ, თუმცა ეს ხდება კონკრეტული დოკუმენტების ან მტკიცებულებების გამოთხოვის გარეშე.⁶³ ეს საზოგადოების მხრიდან საჭირო დოკუმენტების, სამეწარმეო საქმიანობის შესახებ ინფორმაციის მოპოვებას კი გაცილებით აადვილებს.

დასკვნა

წარმოდგენილი ნაშრომი მიზნად სამეწარმეო დავებში მტკიცების ტვირთის სპეციფიკური ასპექტების ასახვასა და გერმანული, ქართული და ამერიკული მატერიალურ-პროცესუალური სამართლის მიხედვით გამიჯვნას ისახავდა. სამოქალაქო კანონმდებლობით გათვალისწინებული პრეზუმფციის საპროცესო მნიშვნელობა მხარეთა შორის მტკიცების ტვირთის განაწილებით მთლიანად ამოიწურება.

თუ გერმანული საპროცესო სამართლისთვის მტკიცების ტვირთის შებრუნებული ვარიანტია დამახასიათებელი, ამერიკული სამართალი, ძირითადად, პრეცედენტებზე დაყრდნობილ ინსტიტუტებს ცნობს და მისთვის რელევანტური ფაქტობრივი მასალების დადგენა წინა საპროცესო სტადიაზე ხდება. ქართული სასამართლო პრაქტიკა ხელმძღვანელ პირთა მიერ ფიდუციალურ მოვალეობათა არაჯეროვნად შესრულების მაგალითებით, სამწუხაროდ თუ საბედნიეროდ, არ გამოირჩევა. ეს იმით აიხსნება, რომ დარღვევები უფრო სისხლის სამართლის დანაშაულის ნიშნების შემცველია, თუმცა “Business Judgment Rule”-ის რეცეფცია ქართულ საკორპორაციო სამართალში დირექტორის, როგორც საზოგადოების ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი ფიგურის, მიერ ფიდუციალურ მოვალეობათა დაცვის დამატებითი გარანტიის შექმნაზე, მტკიცების ტვირთის მოსარჩელე საზოგადოებაზე დაკისრებაზე მეტყველებს, რაც რა თქმა უნდა, თანამედროვე ქართულ რეალობაში საკორპორაციო სამართლის სწორად განვითარებას უზრუნველყოფს.

⁶³ იქვე, 25.